

«КЕЛИСИЛГЕН»

Қарақалпақстан медицина институты
кәсіплик аўқам комитети баслығы:

Э.Ж.Есенбекова

«__» _____ 2021 жыл

«ТАСТЫЙЫҚЛАЙМАН»

Қарақалпақстан медицина
институты ректоры:

А.Атаиязова

«__» _____ 2021 жыл

МИЙНЕТТИ ҚОРҒАҰ БОЙЫНША КИРИС КОЛЛАНБАСЫ (ИНСТРУКЦИЯСЫ).

Институт бойынша улыўма мағлыўмат. Қарақалпақстан медицина
институты төмендеги кафедралардан ибарат:

1. Өзбек тили, әдебияты, тиллери хәм жәмийетлик пәнлер кафедрасы.
2. Чет тиллер, латын тиллери хәм медициналық терминология кафедрасы.
3. Медициналық химия кафедрасы.
4. Нормаланатомия кафедрасы.
5. Биофизика кафедрасы.
6. Медициналық биология хәм микробиология кафедрасы.
7. Фармакология кафедрасы.
8. Патология кафедрасы.
9. Улыўма гигиена кафедрасы.
10. Эпидемиология хәм жукпалы кеселликлер кафедрасы.
11. Ишки кеселликлер пропедевтикасы кафедрасы.
12. Факултет хәм госпитал терапия кафедрасы.
13. Факултет хәм госпитал хирургия кафедрасы.
14. Хирургиялық кеселликлер кафедрасы.
15. Педиатрия кафедрасы.
16. Акушерлик хәм неонатология кафедрасы.
17. Стоматология кафедрасы.

Институт ыссы-суўык суў хәм канализация менен тәмийинленген.
Институт бөлмелерин ысытыў ушын жергиликли ысытыў тармақларына
жалғанған. Институт атирапындағы бос жерлер абаданластырылған.

Мийнетти қорғаў бойынша НЫЗАМ

Өзбекстан Республикасының 2016 жыл 22 сентябрдеги «Мийнетти қорғаў
хаккында»ғы ЎРҚ-410-сан Нызам, Өзбекстан Республикасы Мийнет кодекси,
Министерлер Кабинетиниң 2018 жыл 31 декабрдеги 1066-сан нызамы менен
тастыыйкланған «Шөлкемлерде мийнетти қорғаў хызметин жаратыў хәм

искерликті шөлкемлестіріу тәртібі ҳақында»ғы Нызам талапларына мыўапық Министрлик системасында кәўипсизлик хәм гигиене талапларына жуўап беретугын мийнет шараятларын жаратыу, билимлендириу мекемелериндеги профессор октыушылар, талабалар, хызметкерлер хәм жумысшылар ортасында жаракатланыудың алдын алыу хәмде кәўипсизлик мәмлекет стандартлары талапларына әмел етиуге қаратылған.

Мийнетти қорғау -бул тийисли Нызам хәм басқада норматив хўжетлер тийкарында әмел етиуши, инсанның мийнет етиу ўақтындағы кәўипсизлигин, саламатлығын хәм жумыс ислеу кабилетин тәмийинлеуге қаратылған социал-экономикалық, шөлкемлестіриушилик, техникалақ, санитария-гигиеналық хәм емлеу профилактикалық илажлар хәм қураллары дизиминен ибарат.

Мийнетти қорғау тараўындағы мәмлекет сиясаты

Мәмлекетимизде хәр бир инсан мийнет ислеуи, еркин кәсип таңлауы, адалатлы мийнет шараятында ислеуине байланыслы хўққлары тәмийинленген, оның Нызамшылық базасы жаратылған, пуқаралардын мийнет хәм исбилерменлигин қоллаб-қыўатлау хәмде раўажландырыу мәмлекет сиясаты дәрежесинде итибарға алынған. Мекемениң өндириллик жумыс нәтийжелерине байланыслы хызметкердиң өмири хәм ден саулығының үстемлилиги. Мүлк хәм хожалық жургизиу түрлерине қарамастан барлық мекемелер ушын мийнетти қорғау тараўында бирден-бир тәртип қағыйдалар белгилеп қойыу.

Пуқаралардың параўан турмыс кешириуин тәмийинлеу мақсетинде олардың өнимли хәм нәтийжели мийнет кабилетин раўажландырыуға көмеклесиу, жумыс пенен тәмийинлеу тараўында социаллық кепилликлер бериу хәмде мийнет базарында тең шараятларда бәсекилесе алмайтуғын халық қатламын жумыс пенен тәмийинлеуге көмеклесиу ис илажлары системалы түрде әмелге асырылмақта.

Булар өз нәўбетинде, Конституциямызда, Мийнет кодексинде, «Мийнетти қорғау ҳақында»ғы «Халықты жумыс пенен тәмийинлеу ҳақында»ғы «Ислеп шығарыудағы бахытсыз хәдийселер хәм кәсиплик кеселликлеринен мәмлекет мәжбурий социаллық қағалатлау ҳақында»ғы хәм «Жумыс бериушиниң пуқаралық жуўапкерлигин мәжбурий қағалатлау ҳақында»ғы нызамларда өз сәўлелениуин тапқан.

Өндиристеги жүз берген бахытсыз хәдийселерден жәбирленген ямаса кәсиплик кеселлигине жолыққан ислеушилердиң мәплерин социаллық жақтан қорғау.

Биринши тийкаргы қағыйда -шөлкемниң жумыс искерлигинде хызметкерлердиң өмири хәм саламатлығы үстин болыуы. Басқа қағыйдалар

экологик тәрәптен қәўипсиз мийнет шараятын тәмийинлеў, жумыслар ушын арнаўлы кийим-кеншек, қорғаныў қураллары менен пулсыз тәмийинлеў, мийнетти қорғаў бойынша нызам хәм қағыйдаларға әмел етиўин тексерийин белгилейди.

Мийнетти қорғаў

Өзбекстан Республикасы Конституциясында, хәр бир пукара адалатлы мийнет шараятына ийе болыў хуққы бар деп белгиленген.

«Мийнетти қорғаў ҳаққында»ғы 2016 жыл 22 сентябрдеги №410 санлы Нызамы хәм Өзбекстан Республикасы Мийнет Кодексинде мийнетти қорғаў бойынша тийкар салыўшы норматив хўжетлер тийкарында ислеп шығылған.

Мийнетти қолғаўға тийисли барлық Нызамлар мулк хәм хожалык жүргизиў түрлерине қарамастан мийнетти қорғаў тараўында бирден-бир тәртиби белгиленген. Мийнетти қорғаўға байланыслы нызамлар мийнетти қорғаўды хәм жумысшылардың саламатлығын тәмийинлеўге қаратылған.

«Мийнетти қорғаў ҳаққында»ғы Нызамда жумыс ўақтында инсанның ден саўлығы, жумыс ислеў қабилетин сақлаўға қаратылған социал-эканомикалык, техникалык, санитария-гигиена хәм емлеў-профилактика шаралары системасының әмелде болған нызамый хәм басқада норматив хўжетлер тийкарында көрсетилген мийнетти қорғаўға тәрәп берилген.

Өзбекстан Республикасы Мийнет Кодексинде қарханада қәўипсизлик хәм гигиена талапларына жуўап беретугын мийнет шараятларын жаратыў зәрур деп белгиленген. Бундай шараятларды жаратыў жумыс бериўшинин мәжбуриятына киреди, жумыс бериўши мийнетти қорғаў талапларын бузғанлығы ушын жуўапкер болады.

Өз нәўбетинде хызметкер норматив, қағыйда хәм мийнетти қорғаў бойынша қолланбаларға, жумысларды қәўипсиз алып барыў бойынша бөлим тәрәпинен шығарылған буйрықларға әмел етиўи, алынған жеке қорғаныў қуралларынан дурыс пайдаланыўы, өндиристеги өмири хәм саламатлығына зыян келтириўши хәр қандай жағдай ҳаққында хәмде жумыс ўақтында яки жумысқа қатнасы болған хәр қандай бахытсыз хәдийсе ҳаққында туўрыдан туўры баслыққа хабар бериўи шәрт.

Жумысшы ушын жумыс ўақтының нормал мүддети хәптесине 40 сааттан артық болыўы мүмкин емес.

16 жастан 18 жасқа шекемги болған жумысшыларға жумыс ўақты хәптесине 36 сааттан көп болмаған жумыс ўақты белгиленеди.

Жумысшыларға дем алыс хәм түслик ушын дем алыў ўақты белгиленеди.

Түндеги жумысларға хәм жумыс ўақтынан тысқары жумысларға хамиледар хаялларды хәм 14 жасқа толмаған баласы бар хаялларды олардың

разылығысыз түнги жұмыстарға, жұмыс уақытынан тысқары жұмыстарға қойыу мүмкін емес.

Жұмыс беріуші жұмыс уақытынан тысқары жұмыстарды тек ғана нызамда көзде тугылған жағдайларда қолланыуы мүмкін.

Жұмыс уақытынан тысқары жұмыстар хәр бир хызметкер ушын еки күн дауамында 4 сааттан хәм жылына 120 сааттан аспауы шәрт.

Ишки мийнет тәртиби қағыйдасы

Ишки мийнет тәртиби қағыйдалары мийнет хакқындағы нызамға тийкарланып ислеп шығылады.

Қағыйдалар кәсиплик аўкам бирлеспеси менен келисилген халда хәм биринши ректор тәрәпинен тастыйықланады.

Ишки мийнет тәртиби қағыйдаларында улыўмалық қағыйдалар, хызметкерлерди жұмысқа алыу, жұмыстан босатыу тәртиби, хызметкер хәм жұмыс беріушінің тийкарғы мәжбурятлары, жұмыс уақты хәм одан пайдаланыу, жұмыстағы жетискенликлер ушын хошаметлеу шараларының қолланылыуы, мийнет хәм ислеп шығарыу интизамын бузғанлығы ушын интизамий жаза шаралары қолланылыуы ислеп шығылады.

Мийнет интизамын бузыу, яғный хызметкерге жүклетилген ўазыйпасын керекли дәрежеде орынламағаны ушын интизамий жаза шаралары яки жәмәэт тәсири шаралары қолланылыуға алып келеди.

Мийнет интизамын бузғанлығы ушын жұмыс беріуші төмендеги жаза шараларын қоллайды:

-сөгис беріу;

-орташа ис хакының 30% ортық болмаған мўғдарда жарийма.

Ишки мийнет тәртиби қағыйдаларында жұмысшыға орташа айлық ис хакының 50% артық болмаған мўғдарда жарийма салыу МК-нің 181 статьясына әмел қылған халда иске асырылады.

-мийнет шартнамасын бийкар қылыу. Усы статьяда көзде тугылмаған интизамий жаза шараларын қоллау мүмкін емес. (МК-нің 100 статья екинши бөлиминің 3 хәм 4-бәнтлери)

Жұмыс беріушінің ўазыйпалары

Жұмыс беріуші барлық жұмыс орынларында кәўипсизлик хәм гигиена талапларына жуўап беретугын жұмыс шараятларын жаратып береді.

Жұмыс беріуші хызметкерлердің мийнетти қорғау бойынша жол-жорықлар беріуін тәмийинлейди хәм олардың билимлерин тексерип турады.

Жумыс бериўши мийнет шәртнамасын дүзиў ўақтында Мийнет Кодексиниң 214-статьясында көзде тутылған жумысшылардың дәслепки хәм кийин ўақты-ўақты менен медициналық көриктен өтиўин шөлкемлестиреди.

Мийнетти қорғаў бойынша оқыўдан, жол-жорықтан өтпеген хәм бирлемши тексерилмеген жумысшыларды жумысқа қойылыўын қадаған етеди.

Мийнет шараятлары қолайсыз жумысларда бәнт болған хызметкерлерге белгиленген нормалар бойынша:

а) сүт өнимлери

б) арнаўлы кийим-кеншек, аяқ-кийим хәм тағы басқада жеке қорғаныў кураллары

в) жуўыў материаллары менен тәмийинлеў.

Бундай жумыслардың дизими, берилетуғын нәрселердин түри, тәмийинлеў тәртиби хәм шәртлери жәмәәтшилиқ шәртнамасына белгилеп қойыў.

Жумыс орнында наўқасланып қалған хызметкерлерге дәслепки медициналық жәрдем көрсетиўге қаратылған шаралар көриў хәмде өндиристеги бахытсыз хәдиселерди өз ўақтында тексерий хәм есапка алып барыў жумыс бериўшиниң ўазыйпасына киреди.

Хызметкердин ўазыйпасы

Мийнетти қорғаў бойынша нормаларға, қағыйда хәм колланбаларға (инструкцияларға) сондай-ақ жумыс бериўшиниң жумысты кәўипсиз жағдайда алып барыў ҳаққындағы буйрықларын орынлап барыў.

Берилген арнаўлы кийим-кеншек, аяқ-кийим хәм тағы басқада жеке қорғаныў куралларынан дурыс пайдаланыў.

Инсан өмирине хәм саламатлығына туўрыдан туўры кәўип туўдыратуғын хәр қандай жағдайлар ҳаққында, сондай-ақ жумыс ўақтында ямаса сонын менен байланыслы болған жағдайда жүз берген хәр қандай бахытсыз хәдийсе ҳаққында өзиниң тиккилей баслығына хабар бериўи тийис.

Хаял-қызлар хәм жаслардың мийнетин қорғаў

Мийнет кодексиниң 225-статьясы бойынша мийнет шараяты жақсы болмаған жумысларда, сондай-ақ жер астындағы жумысларда хаяллардың жумыс ислеўи қадаған етиледи.

Өзбекстан Республикасы Мәмлекетлик санитария-эпидемиология орайы бас шыпакери тәрәпинен 1996 жыл 19 мар күни тастыйықланған «Жүклерди қолда көтериў, тасыўда хаяллар ушын жол қойылыўы мүмкин болған

ауырлықтың санитариялық нормалары» бойынша көтеретуғын хәм тасылатуғын жүктің массасы бир жұмыс пенен басқасын гезекпе-гезек орынлайтуғын шараятта 9кг.нан аспауы керек. (1-кесте)

1-кесте

Ауыр жүкті көтеріу хәм тасыу характери	Жол крйылыуы мүмкин болған жүк массасы, кг
1. Басқа жұмыс арасында ауыр жүкті көтеріу хәм тасыу	9
2. Толық жұмыс сменесы ишинде барқулла ауыр жүкті көтеріу хәм тасыу	6
3. Жұмыс сменнасындағы хәр саат ишинде көтерип тасылатуғын жүклердин улыуа массасы төмендеги дәрежеден аспауы керек: -исленетуғын орын көлеминен -жерден	300 150
4. Жұмыс сменасы уақтында көтерип тасылатуғын жүклердин улыуа ауырлығы төмендеги дәрежеден аспауы керек: -исленетуғын орын көлеминен -жерден	2500 1250

Бул мүмкин болған нормадан артық көтеріу хәм тасыу қадаған етиледи.

Өрт кәуипсизлиги

Хәр бир хызметкер өрт кәуипсизлиги қағыйдаларын билиуи хәм қатаң түрде әмел етиуи керек. Имаратты, жұмыс орынын өрттен сақлау бойынша Қолланбаларға әмел етиуи шәрт.

Өрт үлкен материаллық зыян келтиреди, көп жағдайларда бахытсыз хәдийселер менен бирге гүзетиледи. Өртлер өрт кәуипсизлиги қағыйдаларын билмеслик, бузғанлық яки менсинбеушлик нәтийжесинде жүз береди, жақтыландырыу хәм ысытыу аспап үскинелериниң жанып кетиуине алып келиуши электр тармақлары хәм электр үскинелеринен орынсыз пайдаланғанда, тез хәм әсте жанып кетиуши элементлер надурьс сақланғанда, колланғанда х.т.б.

Арнаулы орыннын тысқары баклауьсыз өртлер -өрт деп аталады хәм материаллық зыян келтирип, хызметкерлердин өмирине кәуип салады.

Дәслеп пайда болған өртти нәтийжели өшириу ушын өртке қарсы үскинелердин бар екенлиги, жақсы хәм жарамлы халатта болуы, жұмысшы хәм хызметкерлер тәрәпинен өртти өшириуши бирлемши үскинелерди ислетип билиу үлкен ахмийетке ийе. Буған қойылған тийнсли: ишки өрт кранлары, өрт өширгишлер, суу башоклар, өртти өшириу қураллары (лом, шелеклер, беллер, илгеклер х.т.б). Өртти өшириу топары келемен дегенше төмендеги илажлар көриледи:

- электр тармақлары, хауаны тазалаушы қурылмалары өширип қойылады
- адамлар эвакуация қылынады

-жаныўшы элементлер имараттан алып шығарылады.

Өртти пайда болғаннан тезлик хәм тәртип пенен хәрекет етиў ушын топар ағзалары ортасында ўазыйпалар бөлип бериледи. Өрт ўақтында тезлик, епшиллик хәм абайлылык пенен хәрекет етиў үлкен ахмийетке ийе. Жанып турған бензин, керасин хәм басқада тез жаныўшы суйыклықларды кальций карбидини, өрт ўақтында күшли тәсир астында болған электр сымларын өшириўде суўдан пайдаланыў қатаң түрде қадаған етиледи. Оларды углекислоталы хәм парашоклы өрт өшириўши менен кўрғақ шебин, кўм менен өшириў лазым. Сымлардың изоляциясы яки электр двегателлер өртенген ўақтында тезлик пенен электр тармағынан өширип қойылады хәм оларды өшириў шаралары көриледи. Жумыс орынларында пайдаланылатугын бензин, спирт хәм басқа тез жаныўшы суйыклықлар хәм майлар герметик жаўылатугын, сынбайтугын ыдысларда сейфлерде сақланыўы лазым. Шегийге тек ғана арнаўлы ажратылған орынларда рухсат бериледи. Ядда тутың! Өртти өширгеннен көре оның алдын алған ансат.

Өндиристеги жүз берген бахытсыз хәдийселерди тексерий тәртиби

«Мийнетти қорғаў хәкқында»ғы, Мийнет кодекси ыызамларын орынлаў хәм республика аймағындағы мулкшиликтиң барлық түриндеги қарханалар, мекемелер, шөлкемлерде, сондай-ақ мийнет шартнамасы бойынша ислеп атырған айрым пухараларда мийнет ўазыйпалары менен байланыслы жағдайда жүз берген бахытсыз хәдийселерди хәм хызметкерлерлердин ден саулығына келтирген басқа түрли зыянланыўды тексерий хәм есапка алыў хәкқындағы РЕЖЕ менен белгилеп қойды.

Усы РЕЖЕ тийкарында қархана аймағында хәм оның сыртында мийнет ўазыйпасын атқарып атырғанда (сондай-ақ хызмет сапарларында) жүз берген жарақатланыў, захәрлениў, күйип қалыў, электр тоғы урыўы, жүдә ыссы ямаса жүдә сыўықлық тәсирине, партлаў, авариялық, имаратлар-иншаатлар хәм конструкциялар бузылыўы нәтийжесинде хәм жер баўырлаўшылар, хайўанлар хәм шыбын-ширкийлер тәрөпинен жарақат алғанлар, суў таскыны, топан хәм басқалар нәтийжесинде саламатлығына басқа түрли жеткерилген зыянлар;

Жумыс бериўши тапсырма берген болсада, бырақ қархананың мәплерин гөзлеп қандайда бир исти әмелге асырып атырғандағы;

Автомобил, темир жол, хаўа жоллары, теңиз хәм дәрәя транспортында, электр транспортында жол хәрекеті хәдийсеси нәтийжесиндеги;

Қархана транспортында ямаса шартнамаға муўапық басқа мекеме транспортында жумысқа кетип баратырған ямаса жумыстан қайтып баратырғандағы;

Жумыс ўақтында жеке меншик транспортында, оны хызмет бабында, сапарларда ислетиў хукуқын берилгенлиги хаққында жумыс бериўшинин буйрыгы бар болгандағы;

Мийнет ўазыйпасы хызмет көрсетиў объектлери арасында журиў менен байланыслы жумыс ўақтында жәмийетлик транспортында ямаса пияда кетип баратырғандағы;

Шембилик өткерилип атырғанда, қай жерде өткерилиўинен қаттий нәзер карханаларға аталық жәрдеми көрсетилип атырғандағы;

Жумыс ўақтында мийнет ўазыйпасын атқарып атырған ўақытта басқа шахс тәрәпинен дене жарақаты жеткерилген бахытсыз хәдийселер тексериледи хәм есапқа алынады.

Өндиристеги бахытсыз хәдийсе нәтийжесинде хызметкер мийнетке кабилетин бир күнге жоғалтса ямаса мициналық шешимге миўапық жеңил жумысқа өтиўи зәрўр болса, Н-1 формадағы АКТ пенен расмийлестириледи.

Жумыс бериўши тексерийў тамамланғаннан кийин үш суткадан кешиктирмий жәбирлениўшиге расмийлестирилген Н-1 формадағы АКТты бериўи шәрт.

**Мийнетти қорғаў
бойынша инженер:**

А.Бекмуратов